

Александър Маккол Смит
ПЪЛНИЯТ БЮФЕТ НА ЖИВОТА

София, 2011

Преводът е направен по изданието:
Alexander McCall Smith
The Full Cupboard of Life
(No. 1 Ladies' Detective Agency, Book 5)
Pantheon

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

Copyright © 2003 by Alexander McCall Smith

© Весела Василева, превод, 2011
© Издателство „Изток-Запад“, 2011

ISBN 978-954-321-832-5

ДАМСКА ДЕТЕКТИВСКА АГЕНЦИЯ №1

КНИГА 5
ПЪЛНИЯТ БЮФЕТ
НА
ЖИВОТА

АЛЕГЗАНДЪР
МАККОЛ СМИТ

ПРЕВОД ОТ АНГЛИЙСКИ

ВЕСЕЛА ВАСИЛЕВА

РЕДАКТОР

МИЛЕНА ПОПОВА

В поредицата

Дамска детективска агенция № 1

Сълзите на жирафа

Морал за красиви момичета

Школа по машинопис за мъже „Калахари“

Първа глава

Истинско бедствие за автомобилите в Ботсуана

Прешъс Рамотсве седеше зад бюрото си в „Дамска детективска агенция №1“ в Габороне. През прозореца погледът ѝ прелиташе над акациите, отвъд тревите и храсталациите, към хълмовете, губещи се в синкавата мараня. Ето, тази достойна обширна земя, простираща се миля след миля чак до кафеникавите хоризонти и до самия край на Африка. Беше късно лято и тази година дъждовете бяха обилни. Това имаше голямо значение, защото многото дъждове означават плодородна земя, а плодородната земя означава големи зрели тикви, от онези, които жените с традиционно телосложение като маа Рамотсве обичат да си похапват. Тук, в Ботсуана, жълтата тиква, сварена и поднесена с бучка разтопено масло (ако парите стигат за масло), е истински дар от Бога. Да не говорим пък колко е вкусна с парче крехко ботсуанско телешко, обилно полято със собствен сос.

О, да, щедър е бил Бог към Ботсуана, така я учеха и някога в неделното училище в Мочуди преди много години. „Направете списък на най-хубавите неща в Ботсуана“ – беше казал учителят. И под нажежения от слънцето училищен покрив, чиято ламарина, полудяла от нетърпимата горещина, скърцаше, сякаш се мъчеше да се отскубне от болтовете, които я пристягаха, малката маа Рамотсве написа с химическия си молив:

1. Земята.
2. Хората, които живеят на тази земя.
3. Животните, и най-вече охранените крави.

Тя се спря на това, но след като помисли малко, добави:
4. Железопътната линия от Лобатсе до Франсисаун.

Този списък бе взет заедно с другите за проверка и после върнат, а всяка точка от него бе отметната със син химикал. Отдолу пишеше: „Браво, Прешъс! Ти си умно момиче. Много точно си разбрала кое е най-ценното в Ботсуана“.

Това беше самата истина. Маа Рамотсве наистина беше умна жена, а родината ѝ – благословена страна. Преди години Ботсуана бе извоювала независимостта си. Това се случи в една страшна нощ, когато не успяха да запалят навреме фойерверките и прашният вятър носеше сякаш само мрачни предзнаменования. Тогава всичко в страната започна от нулата. Имаше само три гимназии, няколко малки болници и едва осем мили асфалтов път. Това бе всичко. Но няма наистина всичко? Не, разбира се, имаше много повече. Толкова обширна беше земята, сякаш нямаше нито край, нито граници. Имаше безкрайно небе, в което духът се рее свободен и лети в простора. Ами хората, тези тихи, търпеливи хора, които бяха оцелели на тази земя и които я обичаха? Тяхната издръжливост бе възнаградена, защото под земята ги чакаха диамантите, а стадата ставаха все помногобройни; и тухла по тухла те изградиха една страна, с която всеки би могъл да се гордее. Ето какво имаше всъщност Ботсуана и ето защо тази страна с право се наричаше благословена.

След като продаде стадата, наследени от баща ѝ Обед Рамотсве, добър и уважаван от всички човек, маа Рамотсве бе успяла да отвори своята „Дамска детективска агенция №1“. Тя се обърна и погледна към стената, сякаш за да се увери, че снимката на баща ѝ е там, малко по-ниско от снимката на покойния президент на Ботсуана, сър Серетсе Кхама, вожд на бангуато*, основател на нова Ботсуана и

---

* Едно от племената, обитаващи Ботсуана. – Б.пр.

джентълмен. Последното определение беше може би най-важно за маа Рамотсве. Един мъж можеше да бъде наследник на короната или демократично избран президент, но да не бъде джентълмен – и тогава титлите и длъжностите не струват пукнат грош. Но ако човек може да бъде водач и в същото време да е истински джентълмен, ако притежава качествата, които се изискват, за да си джентълмен, това е голям късмет. А на Ботсуана наистина ѝ бе провървяло в това отношение. Трима от нейните президенти се оказаха добри хора и джентълмени, които се държаха скромно, както подобава на истинските джентълмени. Може би един ден Ботсуана щеше да има жена за президент, а според маа Рамотсве това би било много добре – разбира се, ако въпросната дама притежава необходимата скромност и порядъчност. Не всички дами притежаваха тези качества според маа Рамотсве. А при някои от тях и дума не можеше да става за подобни неща.

Например онази жена, която много често говореше по радиото – тя се занимаваше с политика и вечно обясняваше на хората какво трябва да правят. Имаше неприятен глас, като на чакал, и флиртуваше с мъжете по най-безсрамен начин – разбира се, ако мъжът, с когото разговаряше, можеше да бъде полезен по някакъв начин за кариерата ѝ. Ако не можеше, тогава тя изобщо не му обръщаше внимание. Маа Рамотсве бе виждала това с очите си. Веднъж на някакво обществено събитие видя как тази жена обърна гръб на епископа, за да си говори с един важен министър от правителството, който би могъл да каже за нея на подходящо място няколко подходящи думи. Поведението ѝ беше съвсем прозрачно. Епископ Теофилий тъкмо бе отворил уста да каже нещо за дъжда и тя го прекъсна с думите „Да, ваше преосвещенство, точно така. Дъждът е много важен“. Но дори като казваше това, тя гледаше не към епископа, а в обратната посока, към министъра, и му се усмихваше. След няколко минути се измъкна, зарязвайки епископа, при-

сламчи се до министъра и му зашепна нещо на ухо. Маа Рамотсве, която наблюдаваше цялата сцена, нямаше никакво съмнение какво точно си шепнат, защото познаваше този род жени, а те никак не бяха малко. Така че, ако в Ботсуана искаха да изберат жена за президент, трябваше много да внимават. Трябваше да бъде подходяща жена, жена, която знае какво значи тежък труд и какво значи да носиш половината свят на раменете си.

Този ден, седнала зад своето бюро, мма Рамотсве остави мислите си да се реят на воля. Нямаше нищо особено за вършене. Нямаше никакви случаи за разследване, току-що бе завършила едно мащабно разследване, поръчано от голлям магазин, чието ръководство отдавна се съмняваше, че някой от старшите служители извършва финансови злоупотреби. При ревизията бяха установили несъответствия, но никой не можеше да каже къде изчезват парите. Притеснен от нарастващите загуби, директорът се беше обърнал за помощ към маа Рамотсве. Тя направи списък на целия старши персонал и започна да проучва служителите един по един. Ако на едно място изчезваха пари, много вероятно беше на друго да се харчат. Това простичко заключение се оказа напълно вярно и я доведе до виновника – при все че той не беше демонстрирал с нищо благосъстоянието си, придобито по такъв нечестен път. Маа Рамотсве трябваше другояче да достигне до истината. Тя постави съблазнителна примамка пред всеки един от заподозрените. Най-накрая един от тях се изкуши от предложената му изгодна сделка и обеща да заплати в брой сума, която бе над възможностите на човек от неговия ранг. Маа Рамотсве не обичаше този вид разследвания, защото те предполагаша инкриминиране на някого и опозоряването му. Тя предпочиташе да прощава, ако е възможно. „Аз съм милостива жена“ – казваше за себе си тя и това беше вярно. Бе простила дори на Ноте Мокоти, нейният жесток бивш съпруг, донесъл ѝ толкова страдания през краткия им безуспешен

брак. Беше му простила, макар да не го бе срещала оттогава. Не таеше гняв към него в душата си, дори щеше да му го каже, ако го видеше някога. Защо, питаше се тя, защо старата рана да стои отворена, щом прошката може да я затвори.

След преживяното с Ноте тя бе твърдо убедена, че никога няма да се омъжи повторно. Но една вечер, една особена вечер, в която господин Дж. Л. Б. Матекони ѝ направи предложение, след като бе прекарал цял следобед в нейния двор, за да ремонтира повредения мотор на микробуса ѝ, тя прие. И това беше правилното решение, защото господин Дж. Л. Б. Матекони бе не само най-добрият автомонтьор в Ботсуана, но и най-милият и внимателен мъж на света. Той би направил всичко, за да помогне на човек в нужда, и в този все по-нечестен свят живееше на дело по законите на стария морал на Ботсуана. Беше добър човек, а това в края на краищата е най-хубавото, което може да се каже за някого. Той беше добър човек.

Отначало се чувстваше странно като сгодена. Това бе положение между свободата и брака. Обвързан си с някого, но все още не сте направили окончателната крачка. Маа Рамотсве бе предполагала, че до шест месеца ще се венчаят, но мина много повече време, а господин Дж. Л. Б. Матекони все още мълчеше по този въпрос. Той, разбира се, ѝ беше купил пръстен и гордо говореше за нея като за своята годеница, но за дата на сватбата така и не отваряше дума. Тя все още живееше в къщата си на „Зебра драйв“, а той – в своята в предградията, близо до летището и до Ботсуанската клиника, недалеч от старите гробища. Някои хора, разбира се, не биха посмели да живеят толкова близо до гробищата, но маа Рамотсве беше жена със съвременно мислене и заяви, че това са глупости. Разбира се, по тези въпроси имаше различни гледни точки. Хората, които живееха около Тлоквенг, в района на Батлоква, имаха обичай да погребват мъртъвците си в собствените си дворове, в малки кръгли

къщи с глинени стени. Това означаваше, че мъртвите им роднини завинаги остават с тях, което според маа Рамотсве бе хубаво. Ако умре една майка, тя можеше да бъде погребана под къщата, така че духът ѝ винаги да бди над децата. Това би носило утеха и успокоение за малките – да знаят, че майка им е с тях, под пръстения под.

В старите обичаи имаше много хубави неща и маа Рамотсве с тъга си казваше, че те поляка-лека отмират. Ботсуана бе изключителна страна и все още продължаваше да е такава, но предишното ѝ очарование нямаше да се върне никога. Нямаше да се върне времето, когато всички, или почти всички, съблюдаваха старите традиции и обичаи. Днешният свят бе егоистичен, пълен със студени и груби хора. Ботсуана се беше променила в много отношения, но маа Рамотсве бе твърдо решена там, където е тя, в нейното кътче от Ботсуана – къщата на „Зебра драйв“ и „Дамска детективска агенция №1“, която делеше един покрив с автосервиза „Глоквенг роуд спийди моторс“, – това място да остане завинаги част от старата Ботсуана, място, където хората се поздравяват любезно, внимателно изслушват думите на другия, не викат и не мислят само за себе си. Последното никога нямаше да се случи в това нейно малко кътче от голямата Ботсуана.

Тази сутрин, седнала зад бюрото си с чаша димящ ройбос в ръка, маа Рамотсве бе сама със своите мисли. Беше девет часа, работният ден отдавна бе започнал – в седем и половина сутринта, – но помощничката ѝ маа Макутси трябваше да мине през пощата на път за работа и щеше да се забави още известно време. Маа Макутси бе назначена като секретарка, но бързо доказа много по-големите си способности и бе повишена в длъжност „помощник-детектив“. Освен това беше и помощник-управител на „Глоквенг роуд спийди моторс“, дейност, която бе изпълнявала със забележителен успех, докато господин Дж. Л. Б. Матекони боледуваше. Маа Рамотсве извади голям късмет със своя-

та секретарка. В Габороне имаше безчет мързеливи секретарки, които си седяха на топлото местенце в някой офис, почукваха от време на време по клавиатурата или вдигаха телефонната слушалка. Повечето от тях отговаряха по телефона така, все едно са затрупани от работа и изобщо не са в състояние да направят нещо за човека от другата страна. Маа Макутси нямаше нищо общо с този вид секретарки. Да, понякога тя разговаряше по телефона дори прекалено ентузиазизирано и някои хора се стряскаха. Но това бе нищожен недостатък в замяна на предимството човек да има за секретарка отличничката на випуска в „Ботсуанския колеж за секретарки“, получила 97 % общ резултат от държавните изпити.

Щом маа Рамотсве си седна на бюрото, тя дочу звуците откъм другата част на сградата. Господин Дж. Л. Б. Матекони бе започнал вече работа, а двамата чираци му помагаша. Те бяха младежи напълно погълнати от мисълта за момичета. Имаха навик да оставят навсякъде омаслени отпечатъци от пръсти. Независимо от всички забележки и упреци, около ключовете на лампите постоянно се появяваха мазни черни петна и следи от пръсти. А веднъж маа Рамотсве откри отпечатъци дори върху телефонната слушалка, и – още по-вбесяващо – по вратата на бюфета.

– Господин Дж. Л. Б. Матекони се е погрижил за кърпи и цяла камара марля, само и само да имате вие с какво да си бършете ръцете от маслата – каза веднъж тя на по-големия от чираците. – Винаги са там, на мивката. Когато свършите с някоя кола, измивайте си ръцете, преди да пипате каквото и да е. Толкова ли е трудно?

– Винаги си мия ръцете – каза чиракът. – Не е честно така да ми говориш, маа. Аз съм много чист монтьор.

– Тогава сигурно си ти? – бе се обърнала маа Рамотсве към по-младия чирак.

– Аз също съм много чист, маа – каза той. – Винаги си мия ръцете. Винаги. Винаги.

– Тогава сигурно съм била аз. Аз съм човекът с мръсните ръце. Аз или маа Макутси. Може би си ги цапаме, като отваряме пликите с писма.

По-големият сякаш се замисли над думите ѝ.

– Може би – каза той.

– Няма смисъл да се говори с тях – рече господин Дж. Л. Б. Матекони, когато маа Рамотсве му предаде разговора. – Нещо им липсва в главите. Понякога си мисля, че ще да е някоя голяма част. Може би колкото карбуратор.

Маа Рамотсве чуваше звуците откъм сервиза. Чу се как господин Дж. Л. Б. Матекони говори нещо на чираците си, а после се чу мрънкането на чираците в отговор на неговите думи. После един глас се повиши – този на господин Дж. Л. Б. Матекони.

Маа Рамотсве се заслуша. Пак бяха направили някоя беля и той им се караше. Това беше нетипично за човек като него – благ, любезен и миролюбив.

Ако той бе решил да повиши тон, това означаваше, че нещо наистина много го е подразнило.

– Дизелово гориво в бензинов двигател – каза той, като влезе при нея и взе да трие ръце в едно дълго парче бинт. – Можеш ли да си представиш, маа Рамотсве? Онова... онова глупаво момче, малкото, да вземе да налее дизелово гориво в резервоар за бензин. Сега ще трябва да източим всичко и да чистим целия резервоар.

– Много съжалявам – каза маа Рамотсве, – но не съм изненадана. – Тя замълча за момент. – Какво ще стане с тях? Какво ще стане, когато отидат да работят в някой друг сервиз и където няма да има търпеливи хора като тебе да им стоят постоянно над главите?

Господин Дж. Л. Б. Матекони сви рамене.

– Ще развалят колите както им падне – каза той. – Това ще стане. Ще настане истинско бедствие за автомобилите в Ботсуана.

Маа Рамотсве поклати глава. Тогава, внезапно и без да помисли изобщо дали трябва да каже това, или не трябва, тя попита:

– А какво ще стане с нас, господин Дж. Л. Б. Матекони?

Думите ѝ се изплъзнаха и тя заби поглед в бюрото и в диамантения пръстен на ръката си, който сякаш я гледаше. Беше го казала и господин Дж. Л. Б. Матекони го беше чул.

Той я погледна с изненада.

– Защо ме питаш, маа? Какво имаш предвид с въпроса: „Какво ще стане с нас?“

Маа Рамотсве вдигна поглед. Реши, че може би е по-добре да довърши, след като е почнала.

– Чудех се какво ще стане с нас. Чудех се дали някога ще се оженим, или ще продължим да бъдем сгодени до края на живота си. Просто се чудех, това е всичко.

Господин Дж. Л. Б. Матекони стоеше като вкаменен.

– Но ние се сгодихме, за да се оженим – каза той. – Значи, ще се оженим. Това е ясно.

Маа Рамотсве въздъхна.

– Да, но сега всички питат: „Тези двамата кога ще се оженият?“, това говорят всички. И може би и аз трябва да го кажа.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не каза нищо няколко секунди. Той продължи да изтрива ръцете си с марлята, като че ли бе зает с някаква особено сложна работа, а накрая проговори.

– Ще се оженим догодина. Това е най-разумното решение. Дотогава ще трябва да организираме всичко и да съберем достатъчно пари за голяма сватба. Една сватба струва много, както знаеш. Може би ще стане догодина или подгодина, но със сигурност ще се оженим. Не се съмнявай в това.

– Но аз имам пари в Стандарт Чартърд Банк – каза маа Рамотсве. – Мога да ги изтегля или да продам добитък. Все

още имам добитък, останал от баща ми. Стадото се е увеличило. Сега имам почти две хиляди глави добитък.

– Няма да продаваш добитък – каза господин Дж. Л. Б. Матекони. – По-добре да го пазиш. Ще трябва да почакаме.

Той с я погледна право в очите, почти с укор, и маа Рамотсве отвърна поглед. Темата бе твърде деликатна, твърде болезнена, за да се обсъжда така направо. Струваше ѝ се, че той се бои от брака, и това е същинската причина да се бави така и да отлага пълното си обвързване. Имаше такива мъже. Свестни мъже, които обичат жените, с които са, но се страхуват от брака. Ако господин Дж. Л. Б. Матекони беше от тях, тя трябваше да си даде сметка за това и да си остане сгодена. В крайна сметка, това не беше чак толкова лошо положение. Човек често чуваше за съпрузи, които създават проблеми, но колко често се чува за годеници, които създават проблеми? Отговорът е „никога“, каза си маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони си излезе и маа Рамотсве посегна към чашата с ройбос. Ако ѝ беше писано да остане сгодена, трябваше да извлече най-доброто от това положение на нещата, и най-вече да се наслаждава на свободното си време. Да чете повече, да пазарува, дори може би да се запише в някакъв клуб, ако намери такъв, или сама да го създаде, може би. Нещо като „Клуб на жизнерадостните дами“, клуб за жени, в чийто живот има някаква празнина – в нейния случай очакване, – но които са твърдо решени да оползотворят времето си по най-добрия начин. Ето нещо, което старият Обед Рамотсве, нейният баща, щеше да одобри. Добрият човек винаги трябва да използва времето си добре, както правеше баща ѝ. Той бе винаги в мислите ѝ, постоянно я подкрепяше, сякаш беше погребан отдолу под краката ѝ, за да я пази.

Втора глава

Как да управляваме сиропиталище

Маа Силвия Потокване, управителката на фермата на сираците, се занимаваше със сортирането на различни парчета килими, които възнамеряваше да предложи за разпродажба. Парчетата бяха пръснати по земята под едно голямо сирингово дърво и тя, заедно с няколко майки от фермата, ги подреждаше по качество и по форма. Това съвсем не бяха стари килими, а разни парчета с нестандартна форма, бракувани и подарени от една фабрика за килими в Габороне. Накрая на всяка серия, независимо колко внимават работниците, винаги има дефектни парчета, които просто не могат да отидат в магазина поради неправилната си форма. Понякога те са прекалено големи, ако се случат в края на някой топ, или пък имат по-особена форма. Никое не е квадратно или правоъгълно и това означава, че не могат да се сложат навсякъде.

– Никой няма стая с такава форма – каза една от майките, като показва на маа Потокване едно триъгълно парче пръскан червен килим. – Не знам какво можем да го правим това.

Маа Потокване се наведе да разгледа килима. Хич не ѝ беше лесно да се навежда, защото и тя притежаваше извънредно традиционно телосложение. Обичаше да си похапва, разбира се, но освен това беше много енергична жена, та човек би помислил, че с цялото това ходене нагоре-надолу по двора и из градините на фермата и с надничането във всеки ъгъл, за да контролира всички и всичко, не може да не свали доста килограми, но не беше така. Всички жени в нейното семейство бяха с такова телосложение и то им бе донесло успешен и щастлив живот. Никакъв смисъл няма, мислеше си тя, да си кльошаво и нещастно създание, когато

предимствата да бъдеш заоблена жена са съвсем очевидни. И мъжете харесват такива жени. Ужасно е това, дето околният свят причиняваше на Африка, като ѝ внушаваше, че слабите жени, такива като себеколди или милипеде, трябва да се смятат за хубави и да се харесват. Мъжете всъщност не искат това. Мъжете искат жени, чийто форми да им напомнят за лакомствата на трапезата.

– Много странна форма – съгласи се маа Потокване. – Но ако събереш два триъгълника, ще получиш квадрат или нещо подобно на квадрат. Ти как мислиш, маа?

За миг майката не реагира, но после осъзна колко находчиво е предложението на маа Потокване и се усмихна широко. Имаше още триъгълни парчета, тя се пресегна да вземе едно от тях и го постави до другото. Получи се почти идеален квадрат, макар и двуцветен.

Маа Потокване бе много доволна от резултата. След като свършиха със сортирането на килимите, те щяха да разлепят из Търговски център „Глоквенг“ обяви за разпродажба на килими. Нямахте да е трудно да продадат всичко, смяташе маа Потокване, а парите щяха да влязат във фонда за книги за сирачетата. В края на всеки срок тези, които се бяха справили добре с учението, получаваха за награда книга. Било географски атлас, било Библия на сетсуана, или друга полезна за училище книга. Макар че не беше от най-пламенните читатели, маа Потокване твърдо вярваше в силата на книгата. Според нея колкото повече книги имаше в Ботсуана, толкова по-добре. Бъдещето щеше да се гради върху книгите. Върху книгите и върху хората, които ги познаваха добре и умееха да си служат с тях.

Толкова е хубаво, казваше си тя, да напишеш книга, която да е от полза за другите. Тя изобщо нямаше време за подобно нещо, а дори и да го имаше, съвсем не бе сигурна, че има необходимите способности за това. Но ако все пак един ден се решише да напише книга, тя без всякакво съмнение щеше да се казва „Как да управляваме сиропиталище“.

Тази книга би била много полезна както за онзи, който щеше да поеме управлението на сиропиталището след като тя се пенсионираше, така и за всяка жена, която се захванеше с управление на дом за сираци. Маа Потокване бе посветила известно време на тази идея и бе обмислила какво трябва да се напише в такава книга. Голяма част трябваше да се отдели на ежедневните грижи в сиропиталището: изготвянето на менюто, организацията на работата, разпределянето на задълженията и така нататък. Но щеше да има и една глава върху психологията и нейната роля за управлението на сиропиталището. Маа Потокване знаеше много по този въпрос. Можеше да ви каже например колко важно е да не се разделят братята и сестрите, ако е възможно, и как да се справя човек с децата и да разбира тяхното поведение. Тя знаеше, че проблемите с тях се дължат най-вече на чувството за несигурност и се лекуват с любов и само с любов. Поне нейният опит ѝ подсказваше тъкмо това и дори посланието ѝ да беше съвсем простичко, според нея беше самата истина.

Друга, много важна глава щеше да се занимава с осигуряването на средствата. Всяко сиропиталище трябва да набира средства и тази задача очакваше своето решение винаги, всекидневно. Дори и след като човек се е справил успешно с всичко друго, финансовият въпрос вечно стоеше на дневен ред – постоянна грижа и тревога, която никога не можеше да бъде напълно забравена. Маа Потокване много се гордееше с уменията си в тази област. Когато имаше нужда от нещо, от нови тенджери за домакинствата, или от нови обувки за някое дете, което вече е износило старите, тя винаги намираще спонсор, който да осигури необходимата сума. Малко хора можеха да ѝ откажат, а имаше един случай, когато лично вицепрезидентът на Ботсуана, щедър човек, горд със своята политика на отворени врати, който бе изказал неодобрението си към онези страни, в които е немислимо за обикновен гражданин да поиска среща с втория по важност човек в държавата – именно него

маа Потокване бе убедила да ѝ намери някой да ѝ продаде строителни материали и той се бе съгласил, без много да му мисли. Строителните материали бяха закупени от една фабрика, готова да направи голяма отстъпка в цената, но всичко това все пак отне много време.

На първо място в списъка на помощниците на маа Потокване стоеше името на господин Дж. Л. Б. Матекони. Години наред тя разчиташе на него винаги когато в сиропиталището трябваше да се поправят всевъзможни машини – сред тях водната помпа, която той настояваше да бъде сменена, и минибусът, с който сираците се возеха до града. Това бе стар автомобил, изтощен от дългогодишното препускане по прашните алеи на стопанството, и ако не беше опитната ръка на господин Дж. Л. Б. Матекони, отдавна да беше отишъл на автомобилните гробища. Но господин Дж. Л. Б. Матекони познаваше добре буса, снабден с прекрасен двигател „Бедфорд“, който можеше да се ремонтира още и още и като старо муле пак да тегли каруцата. Сиропиталището несъмнено можеше да си позволи нов микробус, но маа Потокване не виждаше причина да харчи пари за нещо ново, щом старото още работеше.

Тази съботна утрин, както сортираха килимите, маа Потокване изведнъж погледна часовника си и видя, че почти е станало време да пристигне господин Дж. Л. Б. Матекони. Беше го помолила да види една счупена стълба и ако може, да я поправи. Нова стълба не струваше Бог знае колко и може би щеше да е по-здрава, но защо да купувам нова стълба, питаше се маа Потокване. Новата щеше е по-лъскава, но едва ли щеше е толкова издръжлива като старата метална стълба, подарена от железниците преди десетина години.

Тя остави майките, които тъкмо се чудеха какво да правят с едно голямо парче зелен килим, и се върна в офиса си. Беше изпекла сладкиш за господин Дж. Л. Б. Матекони, както винаги когато ѝ идваше на гости, но този път особено се беше постарала да го направи много сладък и пълен с пло-

дове. Тя знаеше, че господин Дж. Л. Б. Матекони обича пло-дов сладкиш и особено със стафиди, така че сложи в тестото още няколко шепи стафиди, специално за него. Счупената стълба бе официалният повод за посещението, но маа Потокване имаше наум и още нещо, а плодовият сладкиш бе най-доброто средство да потръгне един труден разговор.

Господин Дж. Л. Б. Матекони тъкмо беше пристигнал и тя се приготви да го посрещне, седнала срещу вентилатора в офиса си. Голямо удоволствие беше да се остави за малко на прохладата от въртящите се перки, зареяла поглед през прозореца към яркозелените дървета. Климатът в Ботсуана беше много сух, но въпреки това в края на дъждовния сезон навсякъде беше зелено и сенчесто. Само в началото на лятото, преди за започнат дъждовете, беше сухо, а тревата – кафява. Тогава и добитъкът отслабваше много, понякога кравите ставаха кожа и кости, а стопаните с мъка гледаха как животните скубят жалки сухи стръкове миналогодишна тревица, а главите им се клатушкат от слабост и немощ. И така щеше да бъде, докато на изток не се скупчеха виолетовите облаци и вятърът не донесеше миризмата на дъжда, на дъжда, който ще се излива с дни над земята като безкрайна сребриста стена.

Разбира се, ако изобщо завалеше. Защото имаше и суши години и през целия сезон падаше нищожно количество дъжд, и тогава сухотата ставаше мъчителна и болезнена, като прах, заседнал в гърлото. Ботсуана имаше късмет, че можеше да си позволи да внася зърно, но имаше страни, в които нищо не можеше да спаси хората от глада. Това беше голямото тегло на Африка, което тя винаги понасяше с достойнство, но въпреки това маа Потокване страдаше при мисълта, че толкова други африканци умират от глад.

Сега, макар че дърветата бяха покрити с яркозелени листа, господин Дж. Л. Б. Матекони доста се позатрудни, докато намери място за паркиране на сянка. Щом излезе от колата, към него веднага изтича едно малко момченце и го

улови за ръка. Детето вдигна нагоре сериозния си поглед и господин Дж. Л. Б. Матекони му се усмихна. После бръкна в джоба си и извади оттам пликче ментови бонбони и го пхна в ръката на детето.

– Видях те, господин Дж. Л. Б. Матекони – каза маа Потокване, щом гостът ѝ влезе в стаята. – Видях как даде бонбоните на онова момченце. Това дете е много хитро. Знае, че си добър човек.

– Не съм добър човек – каза господин Дж. Л. Б. Матекони. – Аз съм просто монтьор.

Маа Потокване се разсмя.

– Не си просто монтьор. А най-добрият монтьор в Ботсуана. Това го знаят всички.

– Не – каза господин Дж. Л. Б. Матекони. – Само ти така си мислиш.

Маа Потокване енергично поклати глава.

– Тогава защо британският главен комисар поправя колата си в твоя сервиз? В Ботсуана има много по-големи сервизи, които с радост биха го обслужили. Но той идва само при теб. Винаги.

– Не мога да ти кажа защо – каза господин Дж. Л. Б. Матекони. – Но мисля, че е добър човек и предпочита малките сервизи.

Той беше прекалено скромен, за да приема комплиментите ѝ, и все пак беше наясно с блестящата си репутация. Разбира се, ако хората знаеха каква стока са чираците му, можеше и другояче да почнат да мислят за „Глоквенг роуд спийде моторс“, но слава Богу, чираците нямаше да са вечно там. След два месеца трябваше да приключат стажа си и край, отиваха си от сервиза! Какво спокойствие ще настане, когато се махнат! Колко приятно и спокойно ще бъде без тях в сервиза! Каква радост да не мисли човек колко бели ще направят на колите, които хората им поверяваха с такова доверие. Ще се чувства лек и свободен човек, защото от шията му ще падне камъкът, който му тежеше всеки божи ден, в продъл-

жение на толкова време. Беше направил всичко възможно да ги научи да работят както трябва и те бяха понаучили нещо, но нямаха търпение, а това беше фатален недостатък за един механик. Магаретата и колите изискват голямо търпение.

Едно от по-големите момиченца беше направило чай и сега го внесе, заедно с чудесния плодов сладкиш върху една чиния. Господин Дж. Л. Б. Матекони видя сладкиша и смръщи вежди за миг. Той познаваше маа Потокване и наличието на толкова внушителен сладкиш, направен очевидно специално за случая, беше недвусмислен симптом, че тя се кани да иска нещо от него. Такъв голям сладкиш, ухаещ силно на стафиди, трябваше да означава сериозен технически проблем. Микробусът? Той наскоро бе подменил уплътненията, но се безпокоеше за изолацията на двигателя. При толкова стара кола можеше да се очаква проблем с изолацията, което да доведе до прегряване и...

– Направих ти сладкиш – каза лъчезарно маа Потокване.

– Много си щедра, маа – произнесе с равен глас господин Дж. Л. Б. Матекони. – Никога не забравяш, че обичам стафиди.

– Имам още много стафиди – каза маа Потокване и махна с ръка, като човек, който има неограничено снабдяване със стафиди. Те се пресегна към чинията и отрязва голямо парче за своя гост. Господин Дж. Л. Б. Матекони я наблюдаваше и си мислеше: „Щом изям това парче сладкиш, ще трябва да кажа „да“. Но после помисли още малко и си рече: „Аз така или иначе винаги казвам „да“, със или без сладкиш. Каква е разликата?“

– Сигурно маа Рамотсве ти прави много сладкиши напоследък – продължи маа Потокване, като му подаде чинията с голямата порция. – Тя е добра готвачка, доколкото знам.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна.

– Няма равна в приготвянето на тиква и подобни неща – каза той. – Но и сладкиши умее да прави. Вие, жените, сте много сърчни и умни.

– Да – потвърди маа Потокване и наля чай. – Много по-умни сме от вас мъжете, но за съжаление вие не го знаете.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се загледа във върховете на обувките си. Вероятно беше така, мислеше си той. Трудно е да бъдеш мъж понякога, особено когато жените решат да ти го напомнят. Но има и умни мъже, каза си той, и тези мъже можеха да дадат на маа Потокване пари, които тя би оползотворила много добре. Проблемът бе в това, че той не се числеше към тези мъже.

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна през прозореца. Може би трябваше да каже нещо, но нищо не му идваше наум. Отвън пред прозореца клоните на кичестото дърво, по които все още се виждаха цветчета, почти незабележимо се поклащаха. Бяха разцъфнали нови цветни чашки, а миналогодишните, като почернели ресни, висяха тук-таме из листата. Хубави дървета бяха, помисли си той, хвърляха голяма сянка, бяха отрупани с червени цветове с нежни венчелистчета, които грациозно се поклащаха на вятъра... Изведнъж се сепна. Точно пред прозореца тънкият зелен клон сякаш се разтягаше и удължаваше, все едно растеше пред очите му с неестествена бързина.

Той стана на крака и остави недояденото парче на масата.

– Какво видя? – попита маа Потокване. – Да не би децата да правят някоя беля?

Господин Дж. Л. Б. Матекони се приближи към прозореца и после спря.

– На клона има змия, маа. Зелена змия.

Маа Потокване зяпна и се хвърли да погледне през прозореца. Тя присви очи, вгледа се в листака и изведнъж улови господин Дж. Л. Б. Матекони за ръката.

– Прав си, раа! Там има змия! Оу! Виж я!

– Да – каза господин Дж. Л. Б. Матекони. – При това е много дълга. Виж докъде ѝ стига опашката.

– Трябва да я убиеш, раа. Ще ти донеса пръчка.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна. Той знаеше, че хората съветваха никога да не убиваш змии, когато и тя те вижда, но тази беше недопустимо близо до децата. В храсталака беше по-различно, там имаше достатъчно място за нея, змиите си правеха собствени пътища и пътечки за където си пожелаят, но тук беше опасно. Това беше предният двор на сиропиталището и змията всеки момент можеше да падне върху някое от сирачетата, които играеха под дървото. Маа Потокване имаше право. Трябваше да убие змията.

Въоръжен с дръжката на метлата, която маа Потокване бе измъкнала от бюфета, господин Дж. Л. Б. Матекони, следван на почтително разстояние от управителката, заобиколи сградата на офиса. Сиринговото дърво се оказа по-високо, отколкото изглеждаше от прозореца, и той се запита как ще стигне клона, около който се беше увила змията. Ако не можеше да го достигне, тогава нищо не можеше да се направи. Трябваше да предупредят сираците да не се приближават до дървото, докато змията е там.

– Просто се качи горе и я удари – прошепна маа Потокване. – Виж! Ето я! Сега не мърда.

– Не мога да се кача там – възрази господин Дж. Л. Б. Матекони. – Ако се приближа прекалено много, ще ме ухапе.

При тези думи той потръпна. Тези зелени змии, „пушки“, както ги наричаха, бяха страшно отровни, според някои по-отровни дори от мамбите, защото против тяхната отрова нямаше серум в Ботсуана. Ако змията ухапеше някой, щеше да се наложи да се обадят в Южна Африка, за да доставят серум оттам.

– Но ти трябва да се качиш там – настоя маа Потокване. – Иначе ще избяга.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я погледна, сякаш за да се увери, че тя иска точно това. Очакваше някакъв знак, че не

е разбрал добре, но такъв знак не последва. Обаче той не можеше да се качи на дървото и да навлезе в територията на змията. Просто не можеше.

– Не мога – каза. – Не мога да се кача там. Ще опитам да я стигна с пръчката оттук. Ще ударя клона.

Маа Потокване се колебаеше и отстъпи назад, докато той направи крачка напред. Тя засенчи очите си с ръка, за да може да вижда, когато дръжката на метлата се приближи към короната на дървото. Господин Дж. Л. Б. Матекони затаи дъх в този момент. Той не беше страхливец, всъщност дори беше по-смел от много други. Никога не би изклинчил от дълга си и знаеше, че трябва да се справи със змията, но това става, като нито за миг не губиш предимство, а на дървото тази змия беше у дома си.

Това, което се случи после, по-късно даде храна на много приказки сред персонала в сиропиталището и групичката сирачета, които сега наблюдаваха в безопасност от верандата на офиса. Може би господин Дж. Л. Б. Матекони бе докоснал змията с пръчката си, може би не. Възможно е змията да беше видяла, че пръчката се приближава към нея, и да беше побягнала, защото тези змии са плахи, независимо от мощната си отрова, и избягват сблъсъците. Тя се раздвижи, при това много бързо, и се шумгна в листата с плавно вълнообразно движение. За няколко секунди се спусна по ствола на дървото, прилепнала по най-невероятен начин, достигна земята и се стрелна с мълниеносна бързина по сухата пръст през двора. Маа Потокване изписка, защото змията като че ли се насочи към нея, но после зави и се шумгна под един голям хибискус, който растеше в тревата зад офиса. Господин Дж. Л. Б. Матекони извика и хукна след нея, като тропаше по земята с дръжката на метлата. Змията се стрелна още по-бързо и изчезна в зелената трева, която почти я скри. Господин Дж. Л. Б. Матекони се спря. Той съвсем не искаше да убива дългата жива лента, която със сигурност нямаше

да се мерне повече тук и не представляваше опасност за никого. Той се обърна към маа Потокване, която с ръка пред устата си беше надала вик – нещо, което се правеше винаги в такива случаи и беше съвсем правилно – звук на тържество.

– Смелчага! – извика тя. – Прогони измията!

– Не точно – каза господин Дж. Л. Б. Матекони. – Мисля, че тя сама реши да си тръгне.

Маа Потокване изобщо не обърна внимание на думите му. Тя се обърна към групата деца, възбудени и възхитени от случилото се току-що, и им каза:

– Видяхте ли чичкото? Видяхте ли как ни спаси от змията?

– Мале мила! – развикаха се децата. – Ти си много смел чичо.

Господин Дж. Л. Б. Матекони страшно се смути. Той върна дръжката на метлата на маа Потокване и тръгна обратно към офиса, където го чакаше сладкишът. Забеляза, че ръцете му треперят.

– Ето – каза маа Потокване, докато слагаше още едно, необикновено голямо парче сладкиш в чинията му, – сега вече можем да поговорим. Сега знам, че си смелчага, нещо, което винаги съм предполагала.

– Престани да ме наричаш така. Не съм по-смел от всеки друг мъж.

Маа Потокване сякаш изобщо не го чу.

– Смелчага – не млъкваше тя, – а аз търся такъв човек вече повече от седмица. И най-сетне го намерих.

Господин Дж. Л. Б. Матекони пак смръщи вежди.

– Отдавна ли имате змии тук? Къде са мъжете ви? Къде са мъжете на всичките майки в сиропиталището? Те къде гледат?

– О, не е имало змии. Други змии не са се появявали. Става дума за нещо друго. Имам една идея, но ми е нужен

смел човек. И ти си точно такъв човек, това е ясно като бял ден. Трябва ни смел човек, а освен това и известен.

– Аз не съм известен – избъбри господин Дж. Л. Б. Матекони.

– Известен си! Всички са чували за твоя сервиз. Всички са те виждали отпред, как си бършеш ръцете. Всеки, който мине оттам с колата си, казва: „Ето го господин Дж. Л. Б. Матекони пред сервиза си. Това е той“.

Господин Дж. Л. Б. Матекони сведе очи към чинията си. Той бе обхванат от силна тревога и не бе в състояние да си донесе сладкиша, докато не разбере от маа Потокване какво му се готви. Този път няма да отстъпи, каза си той. Неотдавна беше се противопоставил на безкрайните ремонти на водната помпа. И сега нямаше да отстъпи пред поредната принуда. Той взе чинията със сладкиша и отхапа голям залък. Сега стафидите бяха още по-вкусни – тъкмо пред лицето на опасността.

– Искам да ми помогнеш да събера малко пари – каза маа Потокване. – Тук има едно момченце, което пее чудесно. Вече е на шестнайсет години, от най-големите деца, и господин Слейтър от фестивала „Майтисонг“ иска да го прати в Кейптаун, на един конкурс. Но това струва пари, а детето ги няма, защото е сираче. Може да отиде само ако ние ги съберем. Ако отиде, ще бъде голямо събитие за цяла Ботсуана.

Господин Дж. Л. Б. Матекони остави чинията със сладкиша. Значи не бе имало за какво да се безпокои, помисли си той. Тази молба звучеше съвсем разумно. Можеше да продава лотарийни билети в сервиза или пък да извършва безплатни ремонти като награда. Но защо това изискваше смелост, още не беше ясно. И после му се изясни. Маа Потокване вдигна чашата си с чай, отпи и оповести своята идея.

– Искам да направиш благотворителен скок с парашут, господин Дж. Л. Б. Матекони – каза тя.

Трета глава

Маа Рамотсве отива на гости на братовчедка си в Мочуди и размишлява

Тази събота маа Рамотсве не успя да се види с господин Дж. Л. Б. Матекони, защото отпътува с микробуса си за Мочуди. Тя възнамеряваше да остане там до неделя, а децата щеше да наглежда господин Дж. Л. Б. Матекони. Това бяха сирачетата, които той се бе съгласил да вземе у дома си, без да попита маа Рамотсве. Но тя не му се разсърди, макар че много жени на нейно място биха сметнали за редно човек да поиска мнението им, преди да доведе в живота им цели две деца. Но за човек като него, свикнал да помага и да се раздава, това беше съвсем типично. След няколко дни децата естествено се преместиха в нейния дом, много по-добро място от къща, в която навсякъде по пода се валяха машинни части, а в бюфета не се намираше почти нищо за ядене. (Господин Дж. Л. Б. Матекони не си даваше много труд да пазарува.) Така че децата се преместиха на „Зебра драйв“; момичето беше в инвалидна количка, а момченцето бе доста по-малко от нея и все още се нуждаеше от много грижи и внимание поради всичко, което беше преживяло.

Маа Рамотсве нямаше специален повод да ходи в Мочуди, но това беше селото, в което се беше родила и израснала и където бе преминало цялото ѝ детство. Прекрасно беше да се върнеш там, където са корените ти, и човек няма нужда от специален повод, за да го прави. В Мочуди всички я познаваха. За тях тя беше дъщерята на Обед Рамотсве, заминала за Габороне, преживяла един несполучлив брак с някакъв тромпетист, с когото се запознала в автобуса.

Това беше, което знаеха всички, част от всеобщата мрежа от спомени, толкова естествена за селата в Ботсуана. В този свят никой не беше напълно непознат, всички бяха свързани по някакъв начин, дори гостите. Защото гостите идваха по някаква причина, нали? Тогава те биваха свързвани с хората, на които гостуваха. Всеки имаше своето място и имаше място за всички.

Напоследък маа Рамотсве много размишляваше за мястото на всеки човек в света. Светът е голям и човек можеше да си каже, че в него има място за всички, но явно не беше така. Имаше много хора, които се чувстваха нещастни и искаха да се преместят другаде. Те често мечтаеха да попаднат в някоя по-щастлива страна, като Ботсуана например, защото вярваха, че там ще постигнат много повече в живота. Това беше разбираемо, и все пак имаше хора, които не ги искаха. „Това място е наше – казваха те, – и вие не сте добре дошли“.

Много беше лесно да се разсъждава така. Хората искаха да се защитят от непознатото. Чуждите хора бяха различни, не говореха техния език, носеха различни дрехи. Мнозина не искаха близост с тях, не искаха чужденци да живеят близо до домовете им, именно заради различията. И все пак и те бяха хора, нали така? Имаха същите мисли и същите надежди, както всички останали. Те бяха наши братя и сестри, както и да изглеждаха, а човек не може да изгони свой брат или сестра, нали така?

В Мочуди кипеше усилен труд. Този следобед щеше да има сватба в реформистката холандска църква и роднините на булката пристигаха от Сероуе и Махалапие. Освен това имаше и някакво събитие в едно от училищата, явно спортни състезания, и когато тя прекоси игрището (или по-скоро прашния двор, както си каза с тъга) един учител със зелено таке викаше нещо на учениците със спортни екипи. Пред нея две магарета се щураха по пътя и гонеха мухите с проскубаните си опашки. Накратко, типична събота в Мочуди.

Маа Рамотсве стигна до къщата на братовчедка си и седна на едно столче в лелапа – малкия старателно изметен двор, какъвто има около всяка традиционна къща в Ботсуана. Маа Рамотсве много обичаше да се вижда с братовчедка си, защото тези срещи ѝ даваха възможност винаги да бъде в течение на събитията в Мочуди. Получаваше информация, която не може да се прочете във вестник, макар че беше не по-малко интересна, а в някои отношения дори много повече, отколкото големите световни събития, за които пишеха вестниците. И тъй, тя се настани на традиционното столче със седалка, изплетена от ремъци щавена телешка кожа, и се задълбочи в разказа на братовчедка си. Много неща се бяха случили, откак маа Рамотсве беше идвала за последен път. Един миньор, началник на смяна, за когото се знаеше, че пие много бира, паднал в кладенец, но го спасили благодарение на някакво момченце, което минало покрай кладенеца и после споменало, че видяло някой да скача в него.

– Хората за малко да не му повярват – каза братовчедката. – Това момченце вечно лъже и си измисля. Но за щастие някой решил все пак да провери.

– Това момченце, като порасне, трябва да стане политик. Това е най-подходящата професия за него.

Братовчедката се изкиска.

– Да, за това се иска да умееш добре да лъжеш. От колко време ни обещават да прокарат водопровод във всяка къща, но досега – нищо. Казват, че нямало достатъчно тръби. Може би догодина.

Маа Рамотсве кимна. Водата беше основен проблем в една толкова суха страна и политиците не правеха нищо, за да го решат поне отчасти, а на всичкото отгоре вдъхваха на хората надежди, макар предварително да знаеха, че не могат да осигурят вода.

– Ако от опозицията престанат да спорят помежду си – продължаваше братовчедката, – ако просто спрат да

се дърлят, ще спечелят изборите и ще се отървем от това правителство. Това ще бъде добре, как мислиш?

– Не – каза маа Рамотсве.

Братовчедката я зяпна.

– Но нещата много ще се променят, ако дойде ново правителство – каза тя.

– Мислиш ли? – попита маа Рамотсве. Тя не беше скептична по природа, но си задаваше въпроса възможно ли е една групичка, която смайващо прилича на друга групичка, да действа по по-различен начин. Ала не ѝ се щеше да влиза в политически спорове с братовчедка си, затова смени темата и попита какво става с онази жена от селото, дете убила козела на съседката си, защото решила, че съседката задява съпруга ѝ. Това беше дълга сага и цялото село се веселеше с нея.

– Промъкнала се в двора една нощ и прерязала гърлото на козела – започна братовчедката. – Козелът сигурно си е казал, че някой токолош* е влязъл, или нещо подобно. Много коварна жена.

– Има много такива – каза маа Рамотсве. – Мъжете не знаят колко зли могат да бъдат жените, но ние понякога сме много зли.

– Дори по-зли от мъжете – прибави братовчедката. – Жените са много по-безмилостни, как мислиш?

– Не – каза маа Рамотсве. Тя беше на мнение, че мъжката и женската злост са горе-долу еднакви, но просто се изразяват по различен начин.

Братовчедката я погледна недоволно.

– Жените нямат кой знае какъв шанс да проявяват голяма злост – измърмори тя. – Мъжете са заели почти всички места, на които можеш да проявиш истинска злина. Ако жените можеха да станат президенти, генерали и така

---

* Или токолоси (ю.-афр.) – зъл и похотлив космат воден дух в африканския фолклор. – Б.р.

нататък, те щяха да бъдат точно толкова лоши, колкото са и мъжете генерали и президенти. Просто им дай възможност – и ела да видиш как ще действат въпросните дами като президенти и генерали.

Маа Рамотсве вдигна една сламка и я заразглежда отблизо.

– Посочи ми една такава жена – каза тя.

Братовчедката се замисли, не ѝ идваха наум никакви имена, или поне не имена на генерали.

– Имаше една жена в Индия, госпожа Ганди.

– И тя стреляла ле е по някого? – попита маа Рамотсве.

– Не – отговори братовчедка ѝ. – Някой я застреля нея.

Но...

– Видя ли сега? – каза маа Рамотсве. – Предполагам, че този, който е стрелял по нея, е бил мъж. Ти как мислиш, дали е била жена?

Братовчедката не каза нищо. Едно момченце надничаше иззад оградата лелапата и разглеждаше двете жени. То беше ококорило големите си очи, а от протритата му червена ризка се подаваха тъничките му ръце. Братовчедката го посочи.

– Това момченце не може да говори. Езикът му не се движи както трябва. И само гледа отстрани как си играят другите деца.

Маа Рамотсве му се усмихна и го повика тихичко на сетсуана. Но момченцето може би не я чу, защото се обърна, без да отговори, и бавно се отдалечи с напуканите си боси крачета. Маа Рамотсве замълча, защото се замисли какво ли е да си такова малко момченце, слабичко и без глас. „Аз имам късмет“ – каза си тя и се обърна към братовчедка си, за да ѝ каже:

– Не мислиш ли, че ние сме щастливи? Ние сме жени с традиционно телосложение, а това момченце, горкичкото, с тия тънки крачета и ръчички? И ние можем да си говорим, а то не може звук да издаде.

Братовчедката кимна.

– Имаме късмет, че сме такива, които сме – каза тя. – Ние сме жени с късмет, седим на слънце и имаме толкова неща, за които да си приказваме.

Да, толкова много неща, за които да си приказват и толкова малко, които да свършат. Тук, в Мочуди, на много километри от Габороне, маа Рамотсве усети как лесно я унася ритъмът на провинциалния живот, много по-бавен и предразполагащ към съзерцание от този в града. И в Габороне имаше все още време и място за размисъл, но тук това идваше толкова естествено – тук, където човек можеше да погледне над хълма и да види как рехавите облачета се носят по небето или да слуша хлопките на кравите и хора на цикадите. Това беше то да живееш в Ботсуана, докато целият свят наоколо се върти с бясна скорост, човек може да седне в двора пред някоя къща с червеникави глинени стени, да държи голяма чаша ройбос и да говори за дреболии: началници, паднали в кладенец, козли и ревност.